

GREV VE LOKAVT UYGULAMASINDA CEZA HUKUKUNUN SINIRLARI

Prof. Dr. Duygun YARSUVAT

GİRİŞ

1 — İnsanla beraber ortaya çıkan ve çok eski bir hukuk dalı olan ceza hukuku ile, geçen yüzyılda ortaya çıkan ve henüz gelişme çağında olan iş hukuku arasındaki ilişkilerin ne olabileceği sorusu bu yazının başlığının okunduğu anda akla gelebilmektedir. Geleneksel kalıpları içinde ceza hukuku bir yandan kişiyi, diğer yandan toplumu esas alarak, bunlara zarar veren ve varlıklarını tehlikeye sokan eylemleri saptayıp karşılığında ceza yaptırımını öngören bir hukuk dalıdır. İş Hukuku ise emek-sermaye ilişkisi içinde iş uyuşmazlıklarının çözümünü ve üretimin sosyal adalet çerçevesinde bölüşümünü amaçlayan bir hukuk disiplini olarak hukuk sistemi içinde yer almaktadır. Sorun bu iki hukuk dalının birbirleri ile ilişkilerinde ortaya çıkmakta ve ceza hukukunun üretim gelirlerinin bölüşülmesi nedeniyle sermaye ile emek arasında çıkan uyuşmazlıklarda ve mücadelede etkin bir rol oynayıp oynamaması konusu üzerinde toplanmaktadır.

2 — İş hukukunun başlangıcında ceza hukuku endüstriyel hukuka karışmaktan beri kalmamış, kanunlarda saptanan suç ve cezalar, ortaya yeni çıkan bu sosyal değişikliğin nedenini kavramayan kişilerce uzun süre uygulanmıştır. Bu nedenledir ki, sosyal olayların ilk defa meydana geldiği, çalışanların bir araya gelerek iş şartlarına karşı çıktıkları zaman karşılarında geleneksel ceza hukuku kural ve yaptırımlarını bulmuşlardır. Bu müdahale olumlu bir sonuç ortaya koymuş ve iş hukuku gelişmesini ceza yasalarının çoklukla uygulanması oranında sür'atle sağlayabilmiştir.

19. yüzyıl Avrupasında, birçok ülkede endüstri devrimi ile beraber Ceza Hukuku çalışanların medana getirdikleri her türlü örgütlenme teşebbüslerinin, sendikaların karşısına çıkarılmış, çalışanların her türlü kollektif hareketleri, grevler, ceza yaptırımı ile karşılanmıştır. Sosyal alandaki gelişmeler daha sonra işçi hareketlerinde, toplu iş ilişkilerinde suç niteliğinden çıkmağa ulaşabilmiştir. Suç/grev fikrinden yasal / grev kavramına gelmekle açıklanan bu sonuçta, gelişmiş ekonomiye sahip ülkelerde sosyal refahın yaygın olduğu özgürlükçü, çoğulcu demokratik siyasî sistemlerin geçerli olduğu devletlerde sendika, grev gibi kavramlar ceza hukukunun dışında bırakılmıştır. Özellikle 2. Dünya Savaşından sonraki sosyal ve hukukî gelişme, sendika özgürlüğünün ve grev hakkının Anayasalarda sosyal kapsamlı temel hak ve özgürlük olarak yer almasını, kitlelerin sosyal ve siyasî hayatta etkin olarak karışması, sosyal adaletten herkesin payını alması, meslekî kuruluşlara önemli roller oynama fırsatını vermiştir. Bir yüzyıl önce yasaklanan, karşılığında ceza müeyyidesi öngörülmüş bulunan sendikalara devlet bu kez kendi görevlerinden bir kısmını aktarmış, işçi ve işveren sendikalarına bağımsız sözleşmeler yaparak bir takım hukuk kuralları koyma yetkisi tanımıştır. Bu gelişim endüstriyel demokrasiyi oluşturmuştur. Böylece işçi ve işveren kesimleri bu defa ortak olarak işyerini yürütme faaliyetine başlamışlardır¹.

3 — 20. yüzyılda yapılan hemen hemen bütün anayasalar grev hakkına ve sendika özgürlüğüne maddeleri arasında yer vermekte olduğu görülmektedir. Bu hükümlerde söz konusu hak ve özgürlüklerin kullanılmasının kanunlar çerçevesinde olacağı da ayrıca kaydedilmektedir. Dolayısıyla bu halde de grev hakkının ve sendika özgürlüğünün sınırından söz etmek imkânı doğabilmektedir. Zira bilindiği gibi özgürlüğün düzenlenmesi, sınırlarının çizilmesi ve korunması demektir. Kişi temel hak ve özgürlükleri ister klâsik nitelikte, ister sosyal muhtevalı olsunlar, hukukî bir muhteva olarak devlete, üçüncü kişilere ve bizzat özgürlüğün sujelerine karşı korunması gereklidir. Özgürlüklere anayasalarda yer vermekle devletin bu özgürlükleri kaldıramayacağı ve kullanılmasını kısıtlamayacağı temin edilmekte ve aksini gerçekleştiren yasama tasarruflarının iptalini mümkün kılacak yollar yine Anayasalarda gösterilmektedir.

1) Yarsuvat, Duygun, Çalışma Ceza Hukuku, İstanbul 1978, 11.

4 — Üçüncü kişilerin bu özgürlük ve hakka yapacakları saldırılarda olduğu gibi, yine bizzat özgürlüklerin asıl sahiplerinin bu özgürlüklerini kötüye kullanmaları halinde ceza hukuku yaptırım ve kurallarının uygulanmasına gerek duyulmaktadır. Böyle bir düşünce, sosyal muhtevalı hak ve özgürlüklerin sujeleri arasında iyi karşılanmayabilir; ancak bu gibi düzenlemelerin bizzat bu hak sahiplerinin lehine bir davranış olarak nitelendirilmelidir. Diğer temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesinde olduğu gibi 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu, grev hakkını düzenlerken bu hakkın kötüye kullanılmasını ve bu hakka yapılacak saldırıları ceza yaptırımı ile karşılamıştır. Kanun koyucu grev hakkının kullanılmasının usullerini göstermiş ve kanunda yer alan şartlara uyulmadan yapılan işi topluca terk etmeleri grev kavramı dışında bırakarak hakkın kötüye kullanılması olarak tanımlamış ve suç kabul etmiştir. Yine grev hakkının yasaların çizdiği sınırlar içinde kullanılması halinde bu hakka yapılabilecek saldırılar da ayrıca ceza hukuku yaptırımları ile yasaklanarak grev hakkı sahiplerini korumak amaçlanmıştır. Bu arada belirtelim ki, grev hakkına paralel olarak lokavt hakkını da düzenlemiş, yasada yer alan şartlara uyulmadan yapılan lokavt eylemlerini suç olarak öngörmüştür.

Anılan kanunun 54 - 63. maddeleri arasında suç olarak tanımlanan fiilleri iki grup altında toplayabiliriz. Birinci grubu meydana getiren 54 - 58. maddelerde yer alır “Kanun dışı grev ve lokavt”, “Devlet, İl Özel İdaresi ve Belediye kararlarına tesir etmek maksadı ile grev ve lokavt yapmak”, “Grev ve lokavt yasaklarına uymamak”, “Bakanlar Kurulunun grev ve lokavtı geciktirme kararlarına uymamak”, “Verimi düşürmek için toplu hareket yapmak” eylemleri özellikle grev ve lokavt hakkını kötüye kullanılmasını cezalandıran hükümleri meydana getirmektedir.

59 - 63. maddelerde ise “Grev oylamasının sonucuna tesir maksadıyla hile ve tehdit veya cebir kullanma”, “Grev ve lokavt halinde işyerinden ayrılmama”, “Grev ve lokavt kapsamına girmeyen işçilerin çalışmaması”, “Grev ve lokavt kapsamına giren işçilerin haklarının bozulması”, “Kanun dışı grev gözcülüğü” gibi grev ve lokavt hakkının düzenlenmesi ile ilgili suçlara yer verilmektedir. Bu gibi hallerde yapılmış bulunan grev veya lokavt yasaya uygun ve fakat yapılan eylemler yasaya aykırıdır. Bu açıdan grev ve lokavt hakkına

yapılan saldırıları kanun koyucu önlemek istemiştir. Buna karşılık birinci grupta bizatihî yapılmış bulunan grev veya lokavt eylemi ya-saya aykırı nitelikte ve dolayısıyla grev veya lokavt söz konusu de-ğildir.

Yasal olarak yapılmış bulunan grev veya lokavtlarda 275 sayılı kanunun dışında kalan ve özellikle ceza kanunu veya ceza hükmü taşıyan özel kanunlarda yer alan suçların da ihlâl edildiği söz konu-su olabilmektedir. Söz gelimi çalışma özgürlüğüne yapılan saldırılar, işyeri işgalleri, kişilere karşı ika edilmiş cebir ve tehdit fiilleri, kişi özgürlüğünü tahdit, hakaret ve sövmeler Ceza Kanununda yer alan hükümlerce cezalandırılmaktadır. Bunun dışında yasal bir grev ve-ya lokavt sırasında 171 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkın-daki kanunun da ihlâl edilebilmesi hali ceza normu taşıyan özel ka-nunlara örnek olarak gösterebiliriz.

I. GENEL OLARAK 275 SAYILI KANUNDA YER ALAN SUÇLARDA KORUNAN HUKUKİ MENFAAT

5 — Söz konusu suçların genel olarak çalışma özgürlüğü ile yakın ilişkisi gözönüne alınarak ilk nazarda bu suçların ihdası ile çalışma özgürlüğünün korunmak istendiği ileri sürülmüştür². Ancak böyle bir noktadan hareket etmek dar bir saha içinde kalmayı so-nuçlar. Bugün çalışma özgürlüğü kavramını, dün olduğu gibi, yalnız-ca bireysel açıdan ele almamak gerekir. Çalışma özgürlüğü kişilere ait gölcükler halinde olan klâsik bir temel hak ve özgürlük olmak-tan uzaklaşmıştır. Grev yapan bir sendika mensubu yalnızca kendi dünyasına ait küçük gölcükler içindeki bir hakkı kullanmamaktadır. Daha geniş olarak sendika mensubu olmayan, grev yapılan işyerinde çalışan ve çalışmayan bir çok kişinin çalışma hakları bu eylem ile kısıtlanabilmektedir. Çağımızın karmaşık sanayi toplumlarında top-lumun bütün üyeleri bu gibi fiillerden rahatlıkla ve mutlak olarak etkilenmektedir. Bu açıdan soruna bakıldığında geniş bir kavram olarak korunmak istenen hukukî menfaatin toplumun çalışma özgür-lüğü ve bunun sonucu olarak da ulusal ekonomi olduğunu ifade et-

2) Ersoy, Yüksel, Çalışma Hürriyetine Karşı Suçlar, Ankara 1973, 238.

mek isteriz. Bu kavram tüm toplumun endüstriyel ve ticarî yararlarını kapsamaktadır. Diğer yandan bu hakların kitle hareketleri olarak geliştiği de düşünülecek olursa, kamu düzeninin de önem kazandığını belirtmek yerinde olur. Özellikle ikinci grubu teşkil eden grev ve lokavt hakkının düzenlenmesi ile ilgili suçlarda kamu düzeninin etkili bir yarar teşkil ettiği görülmektedir. Çalışanların kanun dışı grev yapmak, verimi düşürücü toplu harekete geçmek eylemleri işverenin bireysel olan çalışma özgürlüğünü ihlâl ettiğini çağımızın devlet anlayışı altında söylemek doğru olmaz. Bu gibi hareketler gerçekte, bizzat yasa dışı greve başvurmuş bulunan kimse-lerin çalışma özgürlüklerini tehlikeye sokmaktadır. Bilindiği gibi, grev veya lokavttaki asıl amaç işin bir süre bırakılması ve ihtilâf halledildikten sonra tekrar işe başlanmasıdır. Bu nedenle tekrar işe başlamak imkânını ortadan kaldıracak şekildeki bir grev eylemi kanun koyucu tarafından yasaklanmıştır. Diğer yandan grev veya lokavt eylemlerinin ulusal ekonomide meydana getireceği büyük zararlar ve yalnızca grev veya lokavtın uygulandığı işyerini değil, diğer işyerlerini de etkileyeceği kanun koyucu tarafından görülmüş ve çalışanların çalışma hakları kamu yararı açısından korunmak istenmiştir³. Yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi, kollektif bir hak olarak kullanılan grev hakkı diğer benzer kollektif temel hak ve özgürlükler gibi kamu düzeni ile çatışmaktadır. Fertlere özgürlüklerin kullanılmasında bir üstünlük tanınması yöneticileri daima zorluklara maruz bırakmıştır. Bu nedenledir ki, bireylerin gelişmesini özgürce sağlayacak haklara gereken saygı ile kamu düzeninin gerekliliği arasında bir dengenin kurulması zorunlu olmaktadır. Aynı görüş, kanunun meclis çalışmaları sırasında da ortaya atılmıştır. Bu nedenledir ki, grev ve lokavt hakkının düzenlenmesinde ulusal ekonominin yanında kamu düzeninin de gözönüne alınması gerekli bir konu olmaktadır. Fransız Devlet Şûrası vermiş olduğu bir kararda özgürlük ilkeleri gerektiğinde kamu, düzeninin korunması için alınan tedbirler karşısında arka plâna çekilmeyi bilmelidir, diyerek özgürlüklerin kullanılmasında sınırı açık bir şekilde çizmiştir⁴. Türk Anayasa Mahkemesi de kamu düzenini tanımlarken toplumun huzur ve sükununun sağlanmasının, devletin ve devlet teşekküllerinin mu-

3) Yarsuvat, Duygun, Çalışma Ceza Hukuku, 271.

4) Burdeau, Georges, Les libertés Publiques, Paris, 1961, 185.

hafazasını hedef tutan herşeyi cemiyetin her safhadaki düzeninin temelini teşkil eden bütün kuralları kapsar demiştir⁵. Kavrama bu şekildeki geniş anlamı ile bakıldığında Yüksek Mahkemenin ulusal ekonomiye zarar verici davranışları da kamu düzeni içine soktuğu açıkça görülmektedir.

II. GREV HAKKI - LOKAVT HAKKI

6 — 275 sayılı kanunun 7. maddesi Anayasanın 47. maddesinde ilân edilmiş bulunan grevi tanımlamıştır. Bu tanıma göre, işçilerin topluca çalışmamak suretiyle bir işkolunda veya işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak veyahut bir teşekkülün aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği bir karara uyarak işi bırakmalarıdır. Bu tarif karşılaştırılmalı hukukta ve hukuk öğretisinde yer alan tanımlara uygun düşmekte ve hattâ kesin çizgilerle grev hakkını çizebilmektedir. Bu tanım bize grevin üç temel unsurunu vermektedir.

(1) Kollektif bir hareket ile, (2) iktisadî ve sosyal durumlarını korumak için, (3) işyerindeki faaliyeti durdurmak üzere işçilerin işi bırakmalarıdır.

7 — Anayasa'da tanımlanmamakla beraber 275 sayılı kanun lokavt hakkını da grev hakkına paralel olarak düzenlemiştir. Lokavt hakkına yapılan itirazlar kanunun yapılışı sırasında bizzat zamanın Çalışma Bakanı Ecevit tarafından reddedilmiş ve aksi fikrin müdafaası yapılarak lokavtın kanunlaşması sağlanmıştır.

Kanunun 18. maddesinde tanımlanan lokavtın başlıca üç unsurdan oluştuğu görülmektedir. (a) İşçilerin topluca işten uzaklaştırılmaları, (b) İşçilerin hizmet akidlerinin askıda kalması, (c) İşyerinde faaliyetin tamamen durması.

5) Anayasa Mahkemesi, 28.1.1964, E. 1963/128, K. 1964/8 (RG. 17.4. 1964, n. 11685; AMKD., n. 2, 35). Anayasa Mahkemesinin bu kavramla ilgili olarak değişmez bir ölçüye varamadığı görüşü için bak. Çetin Özek, Türk Basın Hukuku, İstanbul, 1978, 329, 331 vd.

Bugün öğretilde ileri sürülen lokavtın bir hak olup olmadığı tartışmasını bir kenara bırakarak fiilen mevcut olan yasalarda yer almış bir hakkın uygulanması ile ilgilenmek istemekteyiz.

275 sayılı kanun grev ve lokavtı tanımladıktan sonra bu hakların kullanılmasının usullerini göstermiş, kanunda yer alan bu usullere aykırı olarak yapılan grev ve lokavt eylemlerini hakkın kötüye kullanılması olarak kabul ederek bu gibi fiilleri suç olarak vasıflandırmıştır.

III. BU SUÇLARDA ORTAK UNSUR : GREV VEYA LOKAVTIN VARLIĞI

7 — 275 sayılı yasada yer alan grev ve lokavtın düzenlenmesi ile ilgili suçlarda ortak olarak işyerinde grev veya lokavtın uygulanmağa başlanması aranmaktadır. Kanunda bu unsur çeşitli maddelerde değişik biçimde ifade edilmiştir. Nitekim kanunun ceza hükümlerinin atıf yaptığı 24. maddede “bir işyerinde grev ve lokavtın uygulanmağa başlanması ile birlikte” 25/de maddesinde, “bir işyerinde grev ve lokavtın uygulanması halinde”, 31. maddede, “kanunî bir grev kararına uyulmasını sağlamak üzere” ifadeleri kullanılmıştır. Ancak hemen belirtelim ki, bu suçları cezalandıran 59 - 62. maddelerin başlıklarında grev ve lokavt halinde işyerinden ayrılmamak, “grev ve lokavt kapsamına giren işçilerin haklarının bozulması”, “grev ve lokavtın kapsamına girmeyen işçilerin çalışmaması” ifadeleri yer almaktadır. Bu sözcüklerin bu suçların tümünde ön şart olarak yasal bir grev veya lokavtın varlığı arandığı ortaya koymaktadır.

Bu suçlar arasında yalnızca grev oylamasında hile ve tehdit kullanma suçunda kanun koyucu grev ve lokavtın uygulanmasını değil, bundan bir önce gelen yasal bir grev kararının varlığını aramış bulunmaktadır. Bununla beraber uygulamada belli suçlar açısından küçük farkların bulunmasını da normal karşılamak icap eder.

1. § Grev ve lokavt halinde işyerinden ayrılmamak suçu :

8 — Kanunun 60. maddesi suçu tanımlamaktadır. Bilindiği gibi grevin tarifinde, “işin topluca bırakılması” temel bir unsur olarak

gözükür. Grev yapmağa karar veren işçiler bu kararlarını uygularken topluca işi bırakmak zorundadırlar. İşin bırakılması doğal olarak işyerinden ayrılmayı da gerektirir. 275 sayılı yasa kesin olarak 24. maddesinde grev ve lokavt yaparken işyerinden ayrılmayı bir zorunluk olarak öngörmüştür.

Söz konusu bu suçun TCK. nun 201/3. maddesinde yer alan, “işyerini işgal suçu” ile ortak unsurları olduğu görülmektedir. TCK. nun anılan hükmü cebir veya şiddet veya tehdit olmaksızın işyerini her ne suretle olursa olsun kısmen veya tamamen işgal ederse hükmünü” getirmiştir. Görüldüğü gibi, bu iki suçta da cebir ve şiddet veya tehdit suçlarının maddî unsurunu teşkil eden hareketin vasıtası olarak aranmamaktadır. Ayrıca bu iki suçun diğer bir ortak yanı “terk etmemek”, “işgal etmek” eylemleri ile aynı maddî unsurun gerçekleştirilmesinin aranmasıdır. Oysa bu iki suç korudukları hukukî menfaat bakımından ayrılmaktadır.

275 sayılı kanunda yasal olmayan bir yöntemi yasaklanmak suretiyle grev hakkının kullanılmasında kamu yararı ve bizzat grev hakkı ön plâna alınarak korunmuştur. Bu suçta temelde söz konusu olan TCK. nda olduğu gibi şu veya bu kimsenin çalışma özgürlüğü değildir: Anayasanın tanıdığı grev hakkının kullanılmasını tehlikeye düşüren eylemler ve bu yolda yapılan tahrik, teşvik ve propagandadır. Kamu düzeni korunmak istenmiştir. Hemen bütün temel hak ve özgürlükleri düzenleyen yasalarda kanun koyucuların hareket noktası bu özgürlüklerin kullanılması sırasında kamu düzeninin bozulmamasını sağlamak, düzenlemede kamu yararını ön plânda tutmaktır. Ayrıca işyerinden işçilerin ayrılması zorunluğu getirilmesi kitle psikolojisinin etkisi ile başlangıçta amaçlanmayan işgal, tahrip gibi yasa dışı eylemlerin önlenmesi de öngörülmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi 24. maddenin grevci işçilerin işyerinde kalmalarına engel olunmasının grevi etkisiz duruma düşürdüğü iddiasını incelerken, “grevci işçilerin işyerinde kalmalarına, kaba güç gösterilerine ve belki de zorbaca davranışlara yol açabilecek tehlikeli bir durumdur” demek suretiyle bu konuyu vurgulamış ve kanun koyucunun kamu düzenini korumak iradesini açıklığa kavuşturmuştur. Kaldı ki, grev ve lokavt halinde işyerinden ayrılmama, grev hakkının yasal olarak kullanıldığı hallerden hiçbiri içine girmemektedir. Bir an için olaya iş hukuku prensipleri ile bakarsak,

çalışanların işyerine girmeleri ve orada bulunmaları akdedilmiş bulunan hizmet akdinin bir sonucudur. Karşılıklı bir sözleşmedir. (Synallagmatik). Bu sözleşmenin bir tarafını teşkil eden işveren “non adimpleti contractus” sözleşmenin yerine getirilmediği defini ileri sürerek işçilerin işyerini terketmelerini isteyebilir.

Söz konusu madde lokavt uygulaması halinde de işyerinin terk edilmesini öngörerek “*grève á rebours*”, “*sciopero alla rovescia*” yani işverenin rızası hilafına çalışmayı yasa dışı olarak kabul etmiştir.

9 — Bu suçun failleri grev veya lokavtın uygulanmakta olduğu işyerinde çalışan işçilerden oluşacaktır. Dolayısıyla söz konusu işyeri ile ilgisi olmayan kimselerin grev veya lokavt uygulanan işyerinden ayrılmamaları halinde ise TCK. nun 201. maddesindeki suçu düşünmek icap eder.

10 — Karşılaştırmalı hukukta (*grève répétée*) (*sciopero á singhiozzo*) kesintili veya tekrarlanan grev olarak ifade edebileceğimiz halin bu suçun unsurlarını meydana getirip getirmeyeceği üzerinde de durmak icap etmektedir. Türk öğretisinde uygulanmağa başlayan grev veya lokavtta işin tehiri veya bir süre ara verdikten sonra tekrar işe başlamanın mümkün olmadığı ve dolayısıyla grev kararı vererek işyerinden ayrılan işçilerin yeniden gelerek çalışmağa başlamaları halinde yeniden işi bırakmalarının söz konusu olmayacağı belirtmektedir⁶. Bu yaklaşımdan hareket edersek greve çıkıp yeniden işe başlamak grev veya lokavt halinde işyerinden ayrılmamak suçunun unsurunu oluşturacaktır. Biz bu görüşe katılmamaktayız. Zira bilindiği gibi 275 sayılı kanunun 24. maddesi işvereni greve katılan ve katılmayan işçileri çalıştırıp çalıştırmamakta serbest bırakmıştır. Henüz işyerinde grev uygulamasının devam ettiğini bilen işveren çalışmak isteyen grevci işçileri işe almakla bunların daha sonra var olan grev kararının uygulamasından olmak üzere işi tekrar bırakabileceklerini de bilmektedir. Bu nedenle bu gibi eylemlerin yasa dışı olduğunu söylemek yerinde olmaz. Hiç değilse ceza hukuku açısından böyle bir eylemin suç teşkil ettiği iddiası geçerli olmaz. Bu görüşümüzü ayrıca desteklemek üzere 28. maddede

6) Oğuzman, Kemal, Hukukî Yönden Grev ve Lokavt, İstanbul 1967, 37; Ersoy, 290.

yer alan “Bu fıkırada yer alan yasak grev ve lokavtın işyerinde ilânından başlayarak fiilen aralıklı da olsa doksan gün devam etmesinden sonra uygulanmaz” hükmünü gösterebiliriz. Böylece kanun grev ve lokavtın “aralıklı olarak devam edebileceğini kabul etmiş gözükmektedir.

60. maddede yer alan suçun maddî unsuru işyerinden ayrılmamak, işçileri işyerinden ayrılmamağa zorlamak, teşvik etmek ve bu yolda propaganda yapmak teşkil etmektedir. Bu eylemler TCK. nun 188 ve 311. maddelerinde yer alan suçların da aynı zamanda unsurlarını oluşturabilir. Ancak burada özellikle propaganda yapmak hareketinde failde işyerini terk edilmemesini sağlamak amacıyla propaganda yapmak kasdının bulunması aranılacaktır. Bu itibarla bu hallerde 60. maddede yer alan hükmün uygulanması gerekecektir. Kaldı ki, 275 sayılı Kanun özel bir kanun olması nedeniyle, özel - genel norm ilişkisi içinde uygulanması icap eder.

2. § Grev ve lokavt kapsamına girmeyen işçilerin çalışmaması

11 — Grevin geçici olarak topluca işin bırakılması prensibinden hareket eden kanun koyucu bir işyerinde grev uygulanması nedeniyle telâfisi mümkün olmayan zararların meydana gelmesini önleyebilmek amacıyla grev ve lokavt süresince bazı kişilerin çalışabileceklerini amir bir hüküm olarak getirmiştir. Bunun arkasında yatan mantığın toplu iş sözleşmesi imzalandıktan sonra işyerinin normal olarak işlemesi ve grev veya lokavtın her iki taraf için öldürücü bir silâh olmadığının belirtilmesidir.

61. maddede bu suç tanımlanmıştır. Bu maddenin yollama yaptığı 25. maddede üretim ve satış ile ilgili olmamak şartı ile niteliği bakımından sürekli olmasında teknik zaruret bulunan işlerde faaliyetin devamlılığını, işyerinin güvenliğini, hammadde yarı mamul maddelerin bozulmamasını sağlayacak sayıda işçinin greve katılmayacağı veya lokavt dolayısı ile işyerinden uzaklaştırılamayacağı öngörülmüştür.

12 — Kanunun gerekçesinde, “bu yolla millî serveti korumak ve grev sona erince işçileri çalışma imkânından yoksun bırakmamak” amaçlandığı anlaşılmaktadır. Uygulamada bu amacı gözönüne alarak verilmiş mahkeme kararlarına da rastlamaktayız. Kartal

1. İş Mahkemesi 1979/7 D. İş. K. 1979/1 sayılı 29.1.1979 tarihli kararında “Grev uygulanan işyerinde özel tanklarda bulunan sıvı tutkalın katılaşp kullanılmaz duruma geleceği anlaşıldığından grevle doğrudan ilgili olmayan bu maddenin “tahsis hakları saklı kalmak” koşuluyla imalatçı firmaya geri verilmesi gerekir” yolunda bir sonuca varmıştır. Bu kararda yer alan mantığın kanunun gerekçesinde yer alan sebepler olduğu anlaşılmaktadır.

13 — Grev ve lokavt halinde çalışmaları zorunlu olan kimselerin işyerinde istihsal ve satışa matuf çalışmalarda bulunmamaları asıldır. Aksinin kabulü kuşkusuz grev eyleminin etkinliğini ortadan kaldırır. Çalışmaları zorunlu olan kimseler, teknik olarak devamlılık gösteren faaliyetlerin bu sürekliliğini sağlamak veya makina veya demirbaşların hammadde veya yarı mamul maddelerin bozulmamasını temin etmek için çalışacaklardır. Toplu iş sözleşmeleri ile bu kimseler adet olarak tesbit edilecektir. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, “Grev sırasında makinelerin bakımı için yeterli sayıda işçinin grev dışı bırakılmaması halinde işveren mahkemeye başvurarak makine bakımını sağlayacak işçi sayısının belirlenmesini isteyebilir” (20.10.1978 E. 1978/10744, K. 1978/12395) diyerek bu konuda hükmün amacına uygun bir yorumda bulunmuştur.

14 — Y. 9. C. D. sinin 1977 tarihli “işyerinde hukukî statüleri birbirinden ayrı iki türlü personel vardır. Biri greve gitmiş ise de diğer grup, Kanuna göre çalışmak zorundadır. Greve giden grup amacına ulaşmak için diğerlerini çalıştırmadıklarını savunmuş olmalarına göre, durumun 275 sayılı yasanın 61. maddesi şumülü içinde düşünmek gerekir” yolundaki kararı ise eleştirilmeğe açıktır⁷. Zira 61. maddede yer alan suçun ön şartını 25. madde uyarınca grev ve lokavt sırasında çalışmaları gereken kimselerin varlığı teşkil etmektedir. Yargıtayın söz konusu kararına konu olan olayda ise 25. maddeye göre saptanmış bir işçi bulunmamaktadır. İşyerinde memur statüsünde bulunan kimseler greve katılanlar tarafından çalıştırılmamıştır. Bu halde de 61. maddede yer alan suçun ön şartı gerçekleşmemiştir. Çalıştırılmama hareketinin mağduru devlet memurudur. Bu eylemin devlet idaresi aleyhine işlenen cürüm olarak kabulünü gerektirir.

7) Y. 9. CD. 4.11.1977, E. 1977/3505, K. 1977/3486 (YKD., 1478, n. 1, 142).

Bu nedenle TCK. 254. maddesinde yer alan suçun unsurlarının gerçekleştiğinin düşünülmesi gerekmektedir. Karardan anlaşıldığına göre işçi statüsünde bulunan kimseler, memur olan kişileri çalışmaları için gerekli malzemeyi vermemiş ve araçları bu nedenle bozmuşlardır. Vasıtalar memurlar tarafından kullanılırken bozulmuş ve malzeme verilmemiş ise bu halde cebir ve şiddet söz konusudur. Memurların bulunmadığı bir zamanda malzemeler verilmemiş ve vasıtalar bozulmuş ise TCK. 260. maddesinde yer alan suçun ihlâl edildiği araştırılmalıdır. Kamuya ait araçların tahrip edilmesi ve bozulması olayında TCK. nun 516 ve 517. maddelerinde yer alan nası ızzar suçunun unsurlarının varlığını araştırmak icap eder.

Bu konuda grev yapan işçilerin gerçek amacının kanunî grev yapmak olduğu, bu nedenle suçun manevî unsurunun bulunmadığını ileri süren görüş de eleştiriye müsaittir⁸. Kamuya ait vasıtaları bozulmasında grev yapmak kasdının aranması yanlıştır. Vasıtaları bozan kimseler bu araçların çalıştırılmamasını ve üzerlerinde zarar verilmesini kastettikleri açıktır. Bu gibi fiillerin yasal grev olayı ile ilgisi bulunmamaktadır.

Grev ve lokavt halinde çalışmak zorunda olan işçilerin çalışmamağa kışkırtma ve zorlama biçiminde eylemler gerçekleşirse bu halde TCK. nun 201 de yer alan suç gerçekleşebilir. Ancak özel - genel norm ilişkisi içinde kalınarak konuyu özel olarak düzenleyen 275 sayılı kanunun 61. maddesini uygulamak gerekir.

3. § Kanun dışı grev gözcülüğü

15 — Kanunun 63. maddesi kanun dışı grev gözcülüğü suçunu getirmiştir. 31. madde ise grev gözcülüğünü yasal bir kuruluş haline getirmiştir. Oysa karşılaştırmalı hukukta grev gözcülüğü uzun süreler tartışmalara yol açmıştır.

Kanun hükümleri 31 ve 63. maddelerde yer almaktadır. Bu maddelerde aynen :

“Kanunî bir grev kararına uyulmasını sağlamak için, cebir ve şiddet kullanmaksızın ve tehditte bulunmaksızın propaganda yap-

8) **Tuncay, Can**, Toplu İş Uyuşmazlıklarının çözüm yolları açısından Yargıtayın 1977 yılı kararlarının değerlendirilmesi, İstanbul, 1978, 14.

mak ve kendi üyelerinin grev kararına uyup uymadıklarını denetlemek amacıyla, işyerinde grevi ilân etmiş olan işçi teşekkülü, işyerinin giriş ve çıkışına ikişer grev gözcüsü koymaya yetkilidir. Çalışma serbestliği her halde saklıdır.”

“31 inci maddede gösterilenden fazla sayıda veya işyerinde grevi ilân etmiş olan işçi teşekkülünün mensubu olmayan grev gözcüsünü koyanlar veyahut aynı şekilde fazla sayıda ve bir arada veyahut işyerinde grevi ilân etmiş olan işçi teşekkülünün mensubu olmaksızın grev gözcülüğü yapanlar, bir aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.”

Görüldüğü gibi kanunda yasal bir grevin gereği olarak grev gözcülüğü tanımlanmış ve görevleri gösterilerek sınırları çizilmiştir. Çizilen bu sınırların dışına çıkılması hakkın kötüye kullanılması teşkil etmekte ve cezalandırılmaktadır.

Kanunun 32. maddesinde de bir önceki maddeye paralel olarak lokavt gözcülerinden söz edilmiştir.

16 — Karşılaştırmalı hukukta özellikle ekonomik bakımdan gelişmiş bulunan ülkelerin hukuk sistemlerinde yasalarda grev gözcülüğünün düzenlenmesine rastlanılmamaktadır. Ancak grev gözcülüğü ceza kanunlarında yer alan çalışma özgürlüğüne karşı işlenmiş bir suç olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşım zamanla değişmiş grev gözcülüğünün yasal olduğu sonucuna varılmıştır. Grev gözcülüğü barışçı yollardan yerine getirilmez ise, bunun suç teşkil edeceği konusunda karşılaştırmalı hukuk ve yazarlar ittifak halindedir.

63. maddede yer alan suç iki ayrı hukukî menfaati korumaktadır :

Grev hakkının kötüye kullanılması; çalışanların çalışma özgürlükleri.

Kanuna göre grev gözcüleri propaganda yapmak ve işyerinde sendika üyelerinin grev kararına uyup uymadıklarını denetlemek görevini yüklenmişlerdir. Bu görevlerini barışçı bir şekilde cebir şiddet kullanmadan ve tehditte bulunmaksızın yerine getirmek zorundadırlar. Nitekim kanun koyucu maddenin son fıkrasında “çalışma serbestisi herhalde saklıdır” demek suretiyle çalışmak iste-

yenlerin çalışma özgürlüklerinin güvence altında olduğunu vurgulamak istemiş ve hakkın sınırlarını göstermiştir.

Bu nedenle grev ilân edilerek uygulamasına geçilmiş bulunan bir işyerinde çalışmak isteyenlere grev gözcüleri tarafından (31. maddede yer alan koşullara uygun olarak grev gözcüsü konmuş olsa bile) cebir şiddet kullanılması ve tehdit edilerek çalışmalarına engel olunması halinde TCK. 201. maddesi ihlâl edilmiş olur. Uygulamada çoğu kez grev gözcülerinin kendilerine kanunda gösterilen ve yüklenilen görevlerin dışına çıktıkları izlenmektedir. Bu gibi hal-lerde yapılan fiiller ceza hükmü taşıyan kanun normlarını ihlâl ederse bunlara göre cezalandırılmaları gerekir. Söz gelimi uygulamada oldukça sık gözüken grev gözcülerinin hüviyet sorma, üst arama, vasıta arama, işyerine girişe engel olma gibi eylemleri TCK. nun 188/1 cebir şiddet suçunun unsurlarını oluşturur. Ayrıca yine uygulamada çalışmak isteyen işçilere veya işveren veya işveren vekillerinin işyerlerine girmelerine grev gözcüleri tarafından engel olduğu görülmektedir. Bu nedenle fabrika müdürünün işyerine girmeğe bırakmayan, işyerinde çalışan işçilerin, işçilerin ürettikleri malları dışarı çıkarılmasına engel olan, üçüncü şahıslara ait malları içerde tutan grev gözcülerinin çalışma özgürlüğü ve ticaret serbestisini ihlâl ettiği açıktır. Bu konuda yargıtayın bu gibi eylemleri yasa dışı bulan kararları bulunmaktadır⁹.

17 — Fransız temyiz mahkemesi grevci işçilerin garda tren yolunun üzerine yatarak trenlerin hareketlerine engel olunması olayında; bu eylemleri bizzat treni kullanan kimse üzerinde greve katılması için cebir ve şiddet yapılması olarak kabul etmiş ve faillerini çalışma özgürlüğünü ihlâl suçundan dolayı cezalandırmıştır¹⁰. Türk uygulamasında da bu tür yöntemlere rastlanmaktadır. İşyerinde mamul bulunan malların tahliye sırasında grev gözcüleri yere yatarak kamyonların hareket etmelerini önlemektedir. Bazı olayda grev gözcüsü kadınlar çocuklarını da beraber getirerek kapıların önlerinde yerlere yatmaktadır. Genellikle bu gibi olaylarda mahkemelerden tedbir kararları alınmakta ve bu kararlar icra yolu ile infaz edilmeye çalışılmaktadır.

9) Y. 9. HD., 15.12.1966, E. 12273, K. 11611; Y. 9. HD., 14.12.1967, E. 10163, K. 12246.

10) Cass. Crim. 21 Kasım 1951, JCP. 1952 II 6686.

Uygulamada, bu gibi eylemlerde cebir ve şiddetin bulunmadığını mahkemeler kabul etmektedir.

Kanunda grev gözcülerinin propaganda yapmaları da öngörülmüştür. Bu hareket yazılı veya sözlü olabilir. Çalışanlara karşı yapılan greve katılma çağrılarının 31. madde kapsamı içinde kalıp kalmadığının tayini mahkemelere aittir. Ancak suç teşkil eden hallerde başkalarını tedirgin eden, korkutan, böylece kişileri kendi iradeleri dışında davranışlarda bulunmaya zorlayan eylemlerde söz konusu 31. maddenin hoşgörü sınırları dışına çıkmıştır.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı grev ve lokavt uygulanan işyerlerinde eylemin amacı dışına çıkılmamasını, grev ve lokavt propagandasını zor kullanarak yapılmamasını ve bu konuda konulmuş bulunan yasaklara uyulmasını isteyen bir bildiriği 12.3.1980 tarihinde yayınlamıştır.

18 — Suçun tanımlandığı 61. maddede 3 grup failin söz konusu olabileceği anlaşılmaktadır. Bunların işyerinde grev ilân etmiş bulunan sendika yöneticileri, işyerinde çalışan işçiler ve son olarak işçi sıfatını taşıyan veya taşımanın herkesin teşkil ettiğini söyleyebiliriz. 31. maddede gösterilen sayıdan fazla ya da kendi sendikası mensubu olmayan kişilerin grev gözcüsü olarak görevlendirilmeleri halinde sendika yöneticileri, ikiden fazla kimsenin işyerinin kapısında toplanması halinde işçilerin, sendika mensubu olmadan işyerinde kapıda bulunan herkes grev gözcülüğü görevini yapmaları halinde söz konusu suçun faili olacaktır. Belirtelim ki, grev ülkemizde siyasî bir yatırım olarak kabul edilmiştir. Siyasî sıfatlara sahip kişiler grev gözcüsü önlüğü giyerek grev gözcülüğü yapmak ve bu suretle kamuoyunda etkili olmak, siyasî yatırım yapmak amacını gütmüşlerdir. Bu konuda birçok örnekleri sıralayabiliriz. Sözgelimi bu tür uygulama ilk defa 1964 yılında İzmir Kula Şark Sanayi Kumpanyası ve İzmir Basma Fabrikasında başlatılan grev sırasında zamanın Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem grev gözcülüğü yapmıştır. Yine bir başka örnek olarak Hilton Otelinde yapılmakta olan bir grev sırasında Prof. Dr. Turan Güneş grev gözcüsü gömleği giyerek resim çektirmiş ve karpuz dağıtmıştır. Sahne sanatkârlarının da popülarite kazanmak için grev gözcüsü önlüğü giyerek basında yer al-

maları bir adet haline gelmiştir. Bu eylemlerin yasaya aykırı olduğu ve bahsettiğimiz suçu teşkil ettiği açıktır¹¹.

19 — Bu suçun, maddî unsurunu kanunda gösterilen sayıdan fazla veya grev yapan işçi kuruluştaki üyesi olmayan kişileri grev gözcüsü koymak veya fazla sayıda ya da grev yapan işçi kuruluştaki üyesi olmadan grev gözcülüğü yapmak olarak gözükmektedir.

Fazla sayıda ya da meslekî teşekkül üyesi olmayan kişilerin grev gözcüsü olarak koymak hareketi sendika yöneticilerine tanınan grev olayını düzenleme içinde kalır. Gözcü koymak, gözcülük yapacak kişileri seçmek, tesbit etmek ve bunları görevlendirmek anlamını taşır. Grev gözcülüğü yapmak ise meslekî kuruluşun sorumluları tarafından tayin edilmiş olsun veya olmasın bizzat grev uygulamasına geçilmiş bulunan işyerinde görev gözcülüğü yapmayı kapsar. Bir kimse grev yapan sendikanın üyesi değil ve fakat grev gözcülüğü yapıyorsa suçun unsurları oluşur.

Kanun dışı grev gözcülüğü bir tehlike suçudur. Kanunda öngörülen sayıdan daha fazla kişi grev gözcülüğü yaptığı anda veya meslekî teşekkül üyesi olmayan kişilerin grev gözcüsü olarak işyerinde kapıda bulunmaları anda suç tamamlanmış olur.

20 — Kanun dışı grev gözcülüğü suçu kasden işlenen suçlardandır. Ancak kanunda yer alan diğer suçlardan daha değişik bir özelliğe sahip olduğu görülür. Özellikle meslekî teşekkül mensubu olmayan kişilerin grev gözcüsü olarak konulmasında bu gibi kimseleri grev gözcüsü olarak tayin eden, seçen veya koyan kimselerin bu kişilerin sendika üyesi olmadığını bilmeleri gerekir. Bu konuda hataya düşülmüş ise düşülen hata esaslı hata sayılır ve kasdın mevcut olduğu söylenemez.

21 — Kanun dışı grev gözcülüğü yapmak suçunun cezası bir aydan 6 aya kadar hapis cezası olarak belirlenmiştir. Kanunda yer alan diğer suçlardan farklı olarak 31. maddenin 12. bendinde yer alan 3 yıl süre ile meslekî teşekküllerin yönetici ve kurullarında görev alınamıyacağı cezası bu suç için öngörülmemiştir.

11) Yarsuvat, Çalışma Ceza Hukuku, 459.

SONUÇ

22 — Ceza hukukunun çalışma hayatına müdahalesinin mümkün olduğu kadar dar bir saha içinde kalması arzu edilir bir sonuçtur. Gerçekten, 1961 yılından sonra çalışma hayatında meydana gelen değişiklik toplum hayatını da etkilemekten beri kalmamıştır. Başlangıçta belli kuralların toplum tarafından benimsenmesi döneminde ve uygulayıcıların bu kuralların varlıklarına alışması sürecinde Ceza hukukuna belki de fazlaca ihtiyaç duyulmuş olabilir. Ancak belirtelim ki, çalışma hayatındaki gelişmeye paralel olarak kolektif veya kişisel hareketler olarak ortaya çıkabilecek eylemlerin ceza normlarını daha az ihlâl edeceği bilinmektedir. Gelişmiş ekonomiye sahip hür çoğulcu demokratik sistemi kendine esas almış ülkelerde bu tecrübelerden geçildiği ve işaret edilen sonuca varıldığı izlenmektedir. Ülkemizde de aynı sonuçlara varılacağı konusunda şüphemiz bulunmamaktadır.